

NACIONALINĖS MOKSLO PROGRAMOS „LINK ATEITIES TECHNOLOGIJŲ“ PROJEKTO APIBENDRINTOS VERTINIMO IŠVADOS

Nacionalinės mokslo programos „Link ateities technologijų“ projektą (toliau – Projektas) vertino du Lietuvos ir užsienio ekspertai ir pagal Projekto struktūrą pateikė siūlymus ir pastabas.

1. Programos tikslas ir uždaviniai

1.1. Lietuva turi tapti Europos kosmoso agentūros (EKA) nare. Europos Sąjungos šalys arba priklausau EKA, arba aktyviai siekia narystės. Lietuvai siekiant pasaulinio lygio rezultatų mokslo ir technologijų srityse, būtina įsitraukti į didesnius projektus, ieškoti kontaktų ir bendradarbiauti su mokslininkais ir technologais iš įvairių šalių, ypač Europos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. EKA narystė teikia šią galimybę. Pavyzdžiui, daugeliui svarbių fizikos tyrimų objektų (tamsioji energija, tamsioji medžiaga, kvantinė gravitacija ir kitos) stebėti reikalingas kosminis teleskopas.

Kosmoso projektai dažnai suburia daug įvairių disciplinų tyrėjų, siekia išspręsti labai sudėtingas problemas. Tokie projektai sujungs Lietuvos mokslininkus ir technologus, šią patirtį bus galima efektyviai panaudoti kitose srityse.

Lietuva yra maža šalis ir išteklių yra riboti, todėl reikia rasti savo nišą. Ekspertai siūlo daugiau dėmesio skirti Žemės mokslams, astrofizikai ir egzoplanetoms, Saulės sistemai ir susijusioms technologijoms bei mažiau – kosmonautikai. Lietuva turi stiprias puslaidininkų ir lazerių fizikos tradicijas, todėl natūralu sutelkti dėmesį į prietaisus skirtus gaminti ir matuoti mikrobangę bei infraraudonąją spinduliuotę. Šios technologijos yra plačiai taikomos kosmoso moksluose.

1.2. Projektas atitinka Valstybės ilgalaikės raidos strateginius tikslus, susijusius su aukštųjų technologijų plėtra. Tokios programos vykdymas galėtų paskatinti naujų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių atsiradimą ir plėtrą Lietuvoje. Šiuo požiūriu kosmoso technologijos yra labai svarbus veiksnys, kuris, kaip parodė kitų šalių praktika, stimuliuoja proveržius naujų technologijų kryptyse.

Pagrindinis Projekto trūkumas yra gerokai už turinį platesnis programos pavadinimas ir strateginis tikslas. Kosmoso tematika yra svarbus, tačiau ne vienintelis ateities technologijas skatinantis veiksnys. Tuo tarpu Projekte kalbama apie kosmoso technologijas, išskiriant vieną taikomąją tematiką (mikrobangės ir infraraudonosios spinduliuotės generavimas ir detektavimas), remiantis EKA ekspertų rekomendacijomis. Dėl šios priežasties projekto tekstas stokoja vientisumo ir loginių sąsajų. Kalbama tai apie naujas technologijas apskritai, tai tik apie kosmines technologijas, tai apie konkrečią technologijų plėtros kryptį. Siūloma programos pavadinimą keisti taip, kad jis labiau atitiktų kosmoso tematiką, nedangstant bendro pobūdžio teiginiais.

Pirmas programos uždavinys, susijęs su EKA fundamentinių mokslinių tyrimų programų rengimu ir vykdymu, atitinka programos pobūdį. Jis apima platų spektrą tarpdalykinių tematikų. Vis dėlto reikėtų neapsiriboti tematikomis, išvardintomis 26.2.2 punkte, papildant jį nuostata, kad projektai gali apimti ir kitas tematikas, susijusias su kosmoso tyrimais.

Antras programos uždavinys yra susijęs su mikrobangės ir infraraudonosios spinduliuotės šaltinių ir detektorių kūrimu, ir, atsižvelgiant į kai kurių Lietuvos mokslo institucijų ir įmonių patirtį, yra taikomojo pobūdžio. Siūloma antrą uždavinį formuluoti išryškinant technologinį ir inovacinį aspektą.

2. Esamos mokslinių tyrimų būklės analizė.

- 2.1. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.
- 2.2. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

3. Programos įgyvendinimo priemonės.

3.1. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

3.2. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

4. Programos įgyvendinimo priemonių vykdymo terminai.

4.1. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

4.2. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

5. Laukiami rezultatai, jų panaudojimo galimybės ir vertinimo kriterijai.

5.1. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

5.2. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

6. Programai ir jos uždaviniams vykdyti reikalingos lėšos ir jų šaltiniai.

6.1. NASA išleidžia maždaug 18 milijardų dolerių per metus, iš to maždaug 5 milijardai skiriama kosmoso mokslui. Lietuvos kosmoso mokslo biudžetas, skaičiuojant proporcingai BVP, būtų maždaug 32 milijonai litų per metus. Panaši suma išeina skaičiuojant ir pagal EKA šalių-narių biudžetus. Lietuva turėtų stengtis pasiekti šį lygį iki 2025 m. Toks biudžeto lygis leistų Lietuvai sukurti ir išlaikyti kosmoso mokslo centrą, kuris galėtų koordinuoti dalyvaujančių institutų veiklą bei projektus ir užsiimti didesniais projektais, panašiai kaip SRON veikia Olandijoje.

6.2. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

7. Duomenys apie programos stebėsenos ir atskaitomybės mechanizmą

7.1. Ekspertai siūlymų ir pastabų nepateikė.

7.2. Projekto trūkumas – silpnas programos valdymas, kuris praktiškai apsiriboja stebėseną. Toks valdymo modelis, turi daug trūkumų: atsakomybės už pasiektus rezultatus stoka, silpna tarpinstitucinė sąveika, projektų tematikos koordinavimo ir balansavimo stoka, prastas organizacinių ir finansinių nesklandumų tvarkymas, mokslo ir verslo ryšių silpnumas, silpna tarptautinė tinklaveika ir sunkumai užtikrinant ryšius su tarptautinėmis organizacijomis (šiuo atveju – su EKA), viešinimo stoka. Sustiprinti valdymą galima būtų numatant konkrečius finansinius išteklius, skirtus administravimui ir įsteigiant etatinę programos direktoriaus pareigybę bei kolegialų valdymo organą. Programos direktorius privalėtų turėti reikiamą kvalifikaciją ir turėtų būti asmeniškai atsakingas už minėtų problemų sprendimą bei tikslų realizavimą.
